

СНАБДЕВАЊЕ У САВРЕМЕНОМ РАТУ

Савремени рат поставља пред снабдевање уопште, а посебно пред снабдевање армија малих, независних земаља многе проблеме који се раније нису постављали или су се постављали у другом светлу и захтевају нова и оригинална решења. Између њих најважнији су:

Масовност потреба. — Масовност армија и релативно велика засићеност техником захтевају и масовност снабдевања. Не само што ће велике и технички добро опремљене армије имати потребе за таквим снабдевањем, већ ће и савремене армије малих, независних земаља, које се припремају за вођење одбранбеног рата, због масовног учешћа народа и релативно бројне технике, имати веће потребе него што је то било у Другом светском рату. Поред тога, увођењем процентуално већег броја брзометног и аутоматског оружја потрошња муниције се повећава, а самим тим расту и потребе за снабдевањем. Најзад, све већим увођењем моторизације у савремене армије повећава се потреба за горивом и није тешко прорачунати да ће његова потрошња код свих армија далеко превазићи ону из прошлог рата.

Тешкоћа дотура. — Атомским оружјем и авијацијом моћи ће се веома ефикасно угрозити комуникације, железнички чворови, саобраћајне раскрснице, теснаци итд. То ће јако утицати на дотур потреба од позадине ка фронту, поготово стога што ће разарању бити изложени објекти на много већој дубини него досада. Можемо узети као сигурно да железница неће играти ни ону улогу коју је играла у Другом светском рату, па ће још већи део терета пасти на остала транспортна средства. Но, разарање комуникација отежаће рад и већег броја камиона-точкаша, што ће, с једне стране, захтевати сталну оправку комуникација, а са друге, коришћење у извесној мери и средстава која нису везана за комуникације као што су: авиони, хеликоптери, транспортери, товарни коњи и др. Међутим, средства која нису везана за комуникације имају малу транспортну моћ, а велике потребе. Товарни коњ носи око 80 кг корисног терета, а потроши дневно 8 кг хране, не рачунајући воду. Транспортер, хеликоптер и авион гутају велике количине горива и захтевају солидно одржавање па самим тим усложњавају снабдевање. Хеликоптер, на пример, потроши сваког сата бензина за 500 долара.¹⁾

¹⁾ Military Review 9/56 — Colonel Thomas F Donahue: Economics of Logistics.

Могућност уништења залиха на месту. — Већа моћ разорних средстава не утиче негативно само на могућност дотура већ и на сигурност материјала у складиштима и базама. Атомска оруђа, нарочито њихово радиоактивно дејство, стварају још један проблем: није потребно да се извесна материјална средства униште, довољно је да се материјал (а нарочито храна и вода) само контаминира па да постане неупотребљив. Чак није потребно ни да дође до контаминације намирница, већ је довољно да постоји сумња за то, па да се створи проблем. Наиме, опасност од контаминоване хране и воде је толика да се оне, чим постоји вероватноћа контаминације, не смеју употребљавати пре испитивања и стручног прегледа, што само по себи претставља тешкоћу и отежава снабдевање.

Велика потреба за ремонтом. — Ремонт не спада у снабдевање али има непосредан утицај на њега јер, што се од наоружања и опреме не може ремонтovati, мора се дотурити. Зато се и овај проблем износи као проблем снабдевања. Самим тим што су армије увеле велик број моторних возила, много разноврсног наоружања и машина, питање ремонта је добило огроман значај. Осим тога, већи број аутоматског и сложенијег наоружања захтева већу пажњу при одржавању, лакше се квари, а оправке су теже и дуже трају.

Кад и не би било атомског оружја, ремонт би због своје масовности претстављао проблем. Међутим, дејство атомског оружја у односу на ремонт испољава се још у три правца: прво, због дејства по комуникацијама отежава се кретање технике, а тиме се повећавају кварови; друго, због дејства по позадини уништава се извештан број покретних и стабилних радионица, а тиме и смањују капацитети ремонта; и треће, због дејства по самој техници повећава се број оштећења, а тиме и број средстава која треба ремонтovati.

Потреба за већим бројем људи снабдевачких јединица и установа. — Растреситост распореда појединих позадинских јединица и складишта, потреба да се оне укопавају, да се обезбеде од напада ваздушнодесантних јединица и убачених делова, повлаче за собом потребу за већим бројем људи у јединицама и установама за снабдевање. Ово, опет, утиче да се укупан број људи једне јединице који се морају снабдевати повећава, а тим се повећава и дотур. Позадинске јединице морају бити и боље наоружане него раније (да имају теже пешадиско наоружање) јер ће вероватноћа да воде борбу са ваздушнодесантним јединицама и убаченим непријатељским деловима бити велика. Све то утицало би да позадинске јединице буду гломазније него досад ако се не би предузимале мере за отклањање таквих последица.

Могућност угрожавања материјалних резерви на читавој државној територији. — Савременим борбеним средствима може се угрозити свака тачка на земљиној кугли. Но ипак, уколико је територија једне земље или коалиције већа, утолико је лакше сакрити њене материјалне резерве или фабрике које производе за потребе армије. Код просторно мањих земаља теже су могућности да се фабрике и већа складишта сакрију у простору, те ће велики број скла-

дишта, нарочито оних у близини комуникација, бити откривен и у случају рата вероватно уништен. Због тога се овај проблем мора решавати на други начин, што ће зависити од орографског и геолошког створа земљишта и од економске моћи дотичне земље. Но у сваком случају треба рачунати на то да ће један део фабрика и складишта свакако бити уништен или оштећен, што ће имати утицаја на ратну производњу.

Релативно слабија економска моћ малих земаља, у односу на велике и економски јаке земље, ствара више проблема у вези са снабдевањем.

Основни проблем претставља разноврсност типова наоружања, јер економски слабије земље немају могућности да за релативно кратко време замене целокупно наоружање. У условима постојања разноврсног наоружања и опреме веома је тешко организовати да свако оруђе добије ону муницију која му одговара, свако возило оне резервне делове који су му потребни итд.

Мале земље, услед своје слабије економске моћи, често нису у стању да производе најсавременије наоружање, већ су зависне од увоза. Због тога се може десити да у периоду пред избијање рата увоз буде ограничен. Ово изазива потребу да се критични материјал набавља правовремено и чува у складиштима, а ту се опет потенцира проблем његовог одржавања у исправном стању.

Супротност између самосталности и покретљивости. — Поред тога што захтева велике количине горива и муниције, савремена армија има и друге велике потребе које су, с једне стране, резултат високог стандарда њених припадника, а са друге, карактера савременог рата. У савременом рату потребно је војницима пружити разоду, обезбедити им хигијенске услове, купање и прање рубља, потребно је дати им с времена на време укусно скувану храну од свежег поврћа и свежег меса итд. Све ово захтева да јединице вуку са собом гломазне апаратуре, приборе и машине који отежавају транспорт и повећавају ионако велики број потреба. Супротно томе, потреба за покретљивошћу изискује да јединице имају малу позадину, што само по себи захтева да се број оног што оне носе сведе на најмању меру и да се растерете свега кабастог и непокретног.

Могућност прекида дотура налаже потребу да јединице буду у погледу снабдевања што самосталније како би у случају прекида могле издржати извесно време у борби или покрету. То опет захтева ношење већих резерви материјалних средстава, што је у супротности са потребом да јединица буде што покретљивија.

НАЧЕЛА СНАБДЕВАЊА

Постоје извесна начела снабдевања која су важила и у ранијим ратовима, а важе и данас, као што су правовременост, уредност, потпуност и непрекидност. Сматрам да о њима не треба говорити у овом чланку. Боље је више се задржати на оним начелима која су добила нарочит значај баи у савременом рату.

Сигурност. — Снабдевање мора бити тако организовано да буде обезбеђено функционисање за време целог рата и да омогући победу у рату.

С обзиром на карактер савременог рата, систем не сме дозволити да непријатељ у првом или неколико налета паралише снабдевање, јер би тиме добио велике предности за даљи ток операција.

Могућност да непријатељ испољи велику надмоћност на појединим правцима или објектима и изврши дубоке продоре и освајања, не допушта да у систему снабдевања буде слабих места чијим би заузећем непријатељ паралисао снабдевање.

Могућности атомског дејства, бомбардовања авијацијом и напада ваздушнодесантним јединицама налажу да се обезбеди растреситост материјалних средстава на терену тако да се не ствара рентабилан циљ, али да се осигура и њихова ефикасна заштита.

Код нападача који располаже нуклеарним наоружањем и јаким оклопним јединицама пробој ће вероватно бити основни начин дејства у нападу. Стога треба избегавати да се веће јединице и установе за снабдевање постављају на правцима и у рејонима на којима је могућан брз покрет јединица за искоришћење пробоја.

Еластичност. — У савременом рату систем снабдевања мора да буде веома еластичан и ослобођен свих крутости и шаблона.

Код земаља које имају релативно малу територију могућно је да непријатељ продором на појединим правцима потпуно раздвоји неке јединице и територије једне од других. У таквом случају, ако је снабдевање организовано по овом начелу, моћи ће сваки одвојени део да се снабдева самостално.

Еластичност се састоји и у томе што се користе сви могућни извори снабдевања и што се не ослања само на дотур.

При снабдевању не мора се увек држати правила да се снабдевање врши „од себе“. Често ће снабдевање „к себи“ дати одличне резултате јер ће транспортној јединици, у рату без тачно одређених фронтава, бити често лакше да пронађе складиште претпостављене команде, него што ће транспорт више јединице моћи да пронађе нижу.

Приликом дотура треба прескакати, кад год је могућно, онај степен који није непосредан потрошач и материјална средства слати непосредно трупи. На тај начин се избегавају претовари и убрзава снабдевање.

Покретљивост и способност за маневар. — Снабдевање, исто тако, не сме бити кочница извођења борбених дејстава. Материјалне резерве, које по формацији припадају јединици, морају бити тако покретне да могу пратити јединицу истом брзином којом се и она креће. Снабдевање треба да је тако организовано да је могућан маневар материјалним резервама. Ако услед разних узрока поједине снабдевачке јединице, например, моторизоване, не могу пратити своју јединицу (услед доласка на непогодно земљиште или промене атмосферских услова), систем треба да омогући да се ове јединице привремено замене другим (товарним, возарским, хеликоптерским), те да се покретљивост не смањи.

Економичност. — Супротност између великих потреба војника у савременом рату и потреба да се покретне резерве и транспортне јединице што више смање, решава се једним делом и навикавањем војника на скромност. Наш Народноослободилачки рат пружа дивне примере о томе са колико се мало хране, муниције и опреме може ратовати, како снабдевачке јединице батаљона и бригада могу бити мале, како се са таквим јединицама може добро и успешно маневровати и борити.

Савремена армија мора бити навикнута на скромност и у том погледу треба још за време мира навикавати њене припаднике. Тада њима у рату неће бити тешко да се за извесно време одрекну неких средстава, а да притом њихова борбена вредност не опадне.

СИСТЕМ СНАБДЕВАЊА СЕ МОРА ПРИЛАГОДИТИ КОНЦЕПЦИЈАМА ВОЂЕЊА РАТА

Историја ратне вештине показује да је могућност снабдевања увек утицала на вођење ратних дејстава и да је систем снабдевања морао бити прилагођен концепцијама вођења рата. Значи, снабдевање и операције су вршили међусобан утицај. Некад су била у примени три система снабдевања: на земљишту, магацинско и мешовито. У доба великих модерних армија мешовито систем остао је као једини. Код тог система, закључно са Првим светским ратом, са терена се снабдевало: дрветом, сламом, сеном, поврћем, а делимично и месом, док се све остало дотурало из позадине.

Између два светска рата почела се јављати и мисао о јачем искоришћавању терена у смислу снабдевања и другим потребама па чак и техником. „Пуковник Фулер и генерал Хобарт развили су теорију о стратешкој употреби тенковских формација и тврдили да оне могу живети на терену ограничено време у погледу снабдевања бензином исто као што је Атилина коњица пасла траву. Њима су се смејали изузев, најалост, у Немачкој, где су генерали Гудеријан и Ромел искористили ову логистичку концепцију у Другом светском рату“.²⁾

Немци су заиста разрадили ову концепцију и искористили је, захваљујући доброј обавештајној служби и успешном раду „пете колоне“, нарочито на Западу. Ромел је у Африци, захваљујући добро организованом служби ремонта, употребљавао против Британаца чак и њихове тенкове који су били оштећени претходних дана. У погледу осталих артикала, а нарочито хране, Немци су били безобзирни и њихово снабдевање на терену узело је форму пљачке, што је, између осталог, у неким земљама довело до велике мржње и отпора према њима.

²⁾ The Army Quarterly juli 1956 — maj.-gen. G. S. Hatton: The influence of logistics on military strategy.

На Истоку Немци нису успели да остваре ову концепцију, јер су Совјети извукли нека искуства из рата на Западу и системом „спаљене земље“, углавном, спречили да се непријатељ снабдева на терену.

Систем снабдевања у нашем Народноослободилачком рату карактерисао се тиме да је снабдевање војске било најтешње повезано са народом. Међутим, становништво није коришћено да се од њега само црпу средства за живот и борбу. Оно је служило и као огромно и веома еластично складиште. Кад год би наше јединице заплениле од непријатеља више средстава него што би могле да понесу, оне би та средства делиле народу који их је чувао или трошио, већ према примљеном овлашћењу. Кад је, опет, нешто било потребно јединицама, онда је народ давао не само оно што је примио на чување, већ и своје. Припремајући устанак, КПЈ је прикупљала податке где се налази оружје бивше југословенске војске које су војници напуштали или остављали по селима, па је већ тада народ имао улогу неке врсте мобилизациског складишта. Међутим, то није била једина форма складиштења. Већ 1941 године наше јединице су имале своје базе и магацине у планинама, пећинама и на другим скровитим местима. „Базе за одреде треба да буду скровита планинска места до којих непријатељ, упркос својој надмоћности, не може стићи...“³⁾ Друга карактеристика овога система је била да је основни начин снабдевања оружјем и муницијом, а делом и одећом, био из ратног плена, било да су оружје и муниција одузимани од заробљених непријатељских војника, било да су запленили у складиштима освојених гарнизона, у железничким композицијама итд.

Као што се види, наша НОВ је створила нов тип мешовитог система који је био еластичнији од свих дотад познатих и који се делимично може користити и у савременом рату.

Снабдевање у савременом рату материјалним средствима која се нормално налазе у материјалним резервама може се вршити двојачко: по оперативном и територијалном систему.

Код оперативног система све јединице (тактичке, оперативне и стратегиске) које су материјални органи, имају своје материјалне резерве распоређене на одређеној просторији, која претставља позадину тих јединица и њима снабдевају потчињене јединице. Ове резерве су делом у складиштима, а делом на возилима. Остале резерве распоређене су у позадини врховне команде која их и расподељује. Овај систем одговара фронталном ратовању.

Код територијалног система материјалне резерве носе само тактичке јединице, док веће немају својих резерви. Тактичке јединице снабдевају се директно из територијалних складишта. Војно територијалне команде могу имати и свој транспорт за дотур материјалних средстава тактичким јединицама. Овакав систем одговара земљи која би водила одбранбени рат на својој територији јер омогућује растрепит и скривен распоред материјалних средстава и смањује потребу за великим саобраћајем.

³⁾ Тито: Стварање и развој ЈА, I део, стр. 103.

НЕКА РЕШЕЊА ПОСТАВЉЕНИХ ПРОБЛЕМА

Истакнута важност и сложеност снабдевања захтевају право-времене и темељите припреме, које се морају извршити још у време мира, тако да када рат почне, макар и изненадно, целокупна организација буде способна да одмах ступи у дејство.

Ове припреме су веома обимне и захтевају, поред солидне организације, и велике материјалне жртве те се због тога морају изводити по добро промишљеном и дугорочном плану.

У оквиру припрема, као најважније мере решавају се: уједначавање материјала и опреме, питање паковања материјалних средстава, обезбеђење исхране на савремен начин и начин чувања војничке опреме. Посебно место заузима и уређење територије.

Независне земље освајају онај материјал који одговара њиховим условима ратовања, а и материјалним могућностима. Наоружање и опрема свих врста и видова свде се на што мањи број типова тако да се олакша одржавање и ремонт. Нарочита пажња обраћа се производњи и увозу моторних возила, јер је њихов ремонт, ако је у питању велик број типова, најсложенији. Решава се и о унификацији муниције по појединим калибрима како би се олакшали дотур и снабдевање. За сва техничка средства у наоружању израђују се или набављају резервни делови тако да се у рату извесно време може вршити ремонт без увоза.

Смањење броја људи у позадинским јединицама и установама уз истовремено убрзање послова може се постићи само ако се упрости посао око мерења, бројања, товарења итд. Један од начина да се то постигне јесте да се материјал на погодан начин упакује у одговарајуће типизирани пакете који би, поред тога што би га штитили од упропашћивања, влаге и нуклеарног зрачења, омогућавали да се лако товари и дели без бројања и мерења. Због тога се врши студија амбалаже и њено подешавање у погледу чврстине, лакоће, облика и величине како би се материјал могао најцелисходније паковати и товарити на одговарајућа типизирана превозна средства.

Кухање топле хране за време извођења борбених дејстава биће веома отежано, а често и немогућно. Због тога се структура obroка и однос између сувих и куваних obroка знатно мења у корист првих. Садашњи суви оброк није више резервни као што је некада био. Он се и друкчије зове: концентрисан текући оброк или конзервирани оброк. Такви obroци се припремају у много већем броју него за раније ратове за целу армију, а нарочито за оне јединице које ће у почетку рата морати да воде борбу са непријатељским оклопним и моторизованим јединицама. И она храна која се кува треба да је донекле већ унапред припремљена. Зато се обезбеђују веће количине дехидрисане или хране у праху која је већ упола припремљена и која не заузима много места приликом складиштења и транспортања. Тако војник може у својој порцији веома брзо и на једноставан начин припремити топлу храну.

Досадашњи начин чувања војничке опреме за резервисте имао је низ слабости: захтевао је велик складишни простор и сталан рад око чишћења, мазања, проветравања, нафталисања итд.; обвезник није био сигуран да ће добити свој број одеће и обуће; у случају паљења или рушења складишта пропадале су милионске вредности; издавање је било споро и поред свих мера итд.

Савремени рат, нарочито општенародни одбранбени захтева да војник већ опремљен дође у јединицу. Стога земље код којих је народ јединствен, код којих је политичка свест на висини, могу да измене систем чувања војничке опреме. Код таквих земаља обвезник може да чува код себе сву личну опрему по интендантској грани, а у складиштима се чува само наоружање и колективна опрема. Тако обвезник има код себе рубље, одело и обућу који одговарају његовој величини и он се стара о њиховом одржавању у исправном стању. После извесног броја година опрема се занавља на погодан начин. Овај начин чувања је економичнији, а гарантује бољу бојну готовост земље.

Савремена армија не може прећи на територијални систем снабдевања без обимних припрема око уређења територије. У те припреме спада: опште уређење територије, обезбеђење складишног простора и уређење територије за производњу, дотур и евакуацију.

Са гледишта одбране, територија сваке земље може се поделити на „граничну“ и „унутрашњу“. Шта улази у једну, а шта у другу зависи од величине земље и географских услова, као и од других околности. То је за сваку земљу различито, па су и називи „гранични“ и „унутрашњи“ условни.

За вођење одбранбеног рата потребно је извршити *опште уређење целе државне територије*.

Уређење „граничне“ територије у смислу снабдевања треба да буде такво да омогући живот и борбу јединица које на њој дејствују у почетним операцијама, као и живот и рад јединица које ту остају ради дејства у непријатељевој позадини (ако се такво дејство предвиђа). На тој територији треба да буде опрема за оне јединице које се ту мобилишу, и муниција и гориво за онолики број дана колико се предвиђа да ће те јединице дејствовати на том простору. Остала материјална средства која се могу наћи на терену треба да јединице црпу са терена, па чак један део и да евакуишу у унутрашњост.

Уређење „унутрашње“ територије захтева веће материјалне припреме. Организација те територије зависи од концепције вођења рата и она се може уредити на више начина од којих ће се овде третирали три типична.

Код првог начина се у центру земље уређује извесна просторија на којој се припрема складишни простор свих служби и грана. На осталом делу „унутрашње“ територије изграђују се мања складишта која одговарају појединим линијама на којима се предвиђа задржавање непријатеља и давање дужег отпора. Снабдевање струји од центра ка појединим линијама, а евакуација у обратном правцу. Овај начин уређења више одговара вођењу фронталног рата и то са тежњом ка непрекидним фронтovima.

Код другог начина се такође предвиђа уређење зоне са складишним простором у центру земље, но складишта на осталом делу „унутрашње“ територије се не уређују по појединим положајима или предвиђеним линијама отпора, већ према појединим правцима на којима се предвиђа да ће непријатељ вршити продор, а сопствене јединице изводиће одбранбена дејства. Тај начин одговара оним концепцијама вођења рата где се територија дели на зону задржавајуће одбране и национални редут и где је задржавајућа одбрана предвиђена по појединим правцима.

По трећем начину на целој „унутрашњој“ територији, тј. на великом простору, распоређују се складишта разних служби и грана. Складишта се постављају у оквиру сваког војно-територијалног органа на теже приступачном земљишту. Она се не распоређују подједнако густо ни у оквиру једног војно-територијалног органа ни у оквиру целине. Њихова густина зависи од степена изграђености складишног простора, од процене важности појединих рејона за вођење операција, од могућности дотура са „граничне“ територије и могућности попуње за време рата. Снабдевање би се вршило на тај начин што се јединице попуњавају материјалним резервама из најближег складишта, а кад се помере, наилазе на друга складишта. Материјалне резерве се такође померају из једног складишта у друго зависно од ситуације на фронту. Овај начин уређења одговара оним земљама чија читава државна територија може бити угрожена.

Ако упоредимо сва три начина видимо да прва два имају, уствари, једно тежиште чијим падом може да буде паралисано снабдевање, али у оба случаја има више реда у снабдевању и лакше је управљање. Трећим системом онемогућује се непријатељ да паралише снабдевање, јер би за то морао да у потпуности овлада територијом (и пролазном и слабо пролазном), али су припреме за његову реализацију доста сложене, а управљање је теже.

С обзиром на своје концепције за вођење рата, свака земља прави комбинацију из поменутих три начина уређења, а једном од њих даје предност.

Обезбеђење складишног простора за снабдевање по територијалном начину снабдевања није нимало лако. Познато је колико је скупа изградња складишта и кад се она граде на комуникацијама или у њиховој близини, где је релативно лако дотурити материјал. Познато је такође колико има тешкоћа око манипулације материјалом и опремом и онда када су складишта концентрисана. Јасно је да је код система изградње деконцентрисаних складишта на теже приступачном земљишту и изградња скупља и манипулација материјалом сложенија. Због тога ниједна земља не може у потпуности и одједном сав свој материјал пребацити у нова складишта.

На основу студије територије, при решавању проблема складишног простора решавају се, углавном, два основна питања: шта се све може користити као складиште и на коме месту и који се материјал и када може и мора сместити у та складишта.

Притом треба имати у виду следеће:

да се нова складишта граде првенствено на „унутрашњој“ територији, али она могу бити веома различита као: стална укопана, стална делимично укопана и стална маскирана, лака монтажна, тајна складишта — бункери. Која ће се складишта и где градити зависи од тога који материјал треба да се чува у коме складишту и колико времена;

да се за укопана складишта користе све пећине које су на погодном месту и имају услова да се користе без већих адаптација. Све пећине се проучавају да би се дошло до закључка да ли се у њима може чувати материјал и који. Да ли само за време рата и за краће време или и за време мира — за дуже време? Посао око проучавања пећина за одбрану сваке земље веома је важан јер се искоришћавањем пећина могу избећи трошкови око изградње укопаних склоништа магацина и радионица;

да се од вештачких објеката могу адаптирати за складишта извесни тунели и рудници.

Тунели су се користили за складишта и склоништа још у Првом светском рату када су се налазили у близини фронта где је железнички саобраћај био обустављен. Они се могу уредити као складишта и кад саобраћај кроз њих функционише. Тада се у бочним зидовима тунела уграђују мање или веће нише у које се смешта материјал кад ситуација постане затегнута. Ако се предвиђа да саобраћај тунелом неће функционисати (зато што је вероватно да ће непријатељ разрушити пругу), његов улаз и излаз се уређују тако да је унутрашњост обезбеђена од дејства атомске експлозије.

На „унутрашњој“ територији сваке земље постоји већи или мањи број рудника са окнима у којима се ради, а и онима у којима се не ради. У случају рата извесни рудници ће обуставити производњу било услед тога што неће бити потребе за рудом, било зато што неће бити саобраћајних могућности за транспортовање руде или из других разлога. Неки од тих рудника су веома дубоки и опремљени уређајима за вентилацију и одводњавање те претстављају веома добра склоништа и складишта. Окна која се не експлоатишу, а конструкција им је очувана, могу се адаптирати за смештај опреме још за време мира. Извесни рудници користеће се као складишта само за време рата било у целини или делимично.

Као складишта могу се користити и поједина мања планинска насеља и објекти. У планинским крајевима постоје понегде планинска добра, планинске куће и лечилишта као и мања насеља у која се још за време мира или у случају затегнуте ситуације могу сместити извесне количине материјалних средстава. Поступак не захтева веће трошкове, али је потребна претходна евиденција свих таквих објеката и њиховог складишног простора.

Веома је важно питање која се опрема и када има пребацивати из мирнодопских магацина у ратне. Приликом студије територије и регистровања, уређења, адаптације и изградње магацина по територијалном систему, долази се до закључка да се нека складишта мо-

рају изградити тако да се опрема у њима чува непрекидно. Друга ће бити погодна да се у њима опрема чува дуже те ће бити могућно да се она попуне у случају затегнуте ситуације. Трећа ће се моћи користити само у случају рата и она се попуњавају тек кад рат почне или кад је његово избијање извесно. Материјал који се смешта у ове две последње врсте складишта чува се за време мира у складиштима која по локацији не одговарају територијалном систему. У њима ће се сместити и она материјална средства која су предвиђена за евакуацију са „граничне“ територије.

Још приликом мирнодопске изградње свака земља тежи да своју базичну индустрију, а нарочито војну, смести што дубље у унутрашњост територије. Но, ова индустрија може да буде већим делом паралисана дејством савремених борбених средстава. Зато се за продужење ратне производње врши специјално уређење територије за производњу: изграђују се мање фабрике — радионице на тешко приступачном терену, у пећинама, рудницима и сл.; у близини већ постојећих фабрика раде се укопана склоништа за погоне; поједине фабрике — радионице граде се под земљом, у камену и сл. Такве фабрике — радионице снабдевају се потребном количином сировина и погонским материјалом и отпочињу рад тек кад почне рат. Дотле се њихово постојање држи у тајности. У њима се производи, углавном, муниција за пешадиско и лако наоружање, а могу бити оспособљене и за друге задатке — израду резервних делова и сл.

Уређење територије за дотур и евакуацију врши се на тај начин што се, поред транспортних јединица које се налазе у саставу борбених, формирају и транспортне јединице на територијалној основи. Ове последње могу се делити на формациске и оне које се по потреби ангажују из месних средстава. Формациске територијалне транспортне јединице делом би се распоређивале на појединим путевима, а остатак би се налазио код установа ВТО.

Транспортне јединице намењене за дејство на појединим путевима морале би бити прилагођене категорији пута и имати склоништа, гориво, односно фураж, у близини тих путева. Оне извршавају задатке за рачун ВТО и борбених јединица када дејствују на том терену.

Транспортне јединице код појединих установа војно-територијалних органа употребљавале би се за дотур из тих установа, за пребацивање тих установа и евакуацију из борбених јединица.

Снабдевање у одбранбеном рату не решава се самим увођењем територијалног система снабдевања. Тај систем има много добрих страна, али може да доведе и до негативних последица ако се не поштује изванредан ред и надлежност. Иако је, на пример, предвиђено да се свака јединица снабдева материјалним средствима из најближег складишта, то се не може дозволити за сав материјал и у свим приликама. Над извесним материјалом: одређеном количином муниције, горива, експлозива имаће ингеренцију само више оперативне јединице, а над извесним чак и врховна команда. Иначе би се могло десити да та материјално-техничка средства утроше јединице које имају

мање важан задатак и да га нестане баш кад се укаже потреба за снабдевањем јединица које имају важнији задатак.

Због тога територијални систем снабдевања треба добро проучити, утврдити његове добре и слабе стране и знати шта се може од њега очекивати.

Материјални органи морају имати много бољу евиденцију и детаљније планирати него код оперативног система код којег свака јединица, без обзира на величину, има своје материјалне резерве код себе и на властитом располагању.

Старешине борбених јединица морају бити начисто с тим да ће понекад морати да прођу поред неког складишта, а да се снабдевају на други начин.

У овом чланку третирана су само нека питања о снабдевању у савременом рату али је и то довољно да се сагледа да су проблеми многобројни и да су исто тако многобројни и начини за њихово решавање.
